

การวิเคราะห์ผลกระทบ จุดแข็ง และจุดอ่อนของการท่องเที่ยวทาง

พระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย-ลาว*

AN ANALYSIS OF THE IMPACT STRENGTH WEAKNESS OF THE BUDDHIST TOURISM AND CULTURE OF THAI-LAOS

บุญส่ง สินธุ์นอก

Boonsong Sinthunok

พระสมุห์กฤติพิสิฐ กิตติธมฺโม (จำพรรษา)

Phrasamukittipisit Kittidhammo (Japan)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

Mahchulalongkornrajavidyalaya University Nongkhai Campus, Thailand.

ฐิติวรรณ สินธุ์นอก

Thitiwan Sinthunok

ธวัชยุทธ สินธุ์นอก

Thawanhathai Sinthunok

สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์

Panyapiwat Institute of Management, Thailand.

E-mail: boonsong@yahoo.co.th

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบ จุดแข็งและจุดอ่อนของการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย-ลาว และวิจัยเรื่องนี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาจากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการประชุมกลุ่ม

ผลการศึกษาพบว่า ผลกระทบจากการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม เช่น ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและด้านกิจกรรมทางท่องเที่ยว เป็นต้น ส่วนจุดแข็ง (Strength) คือการมีแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย-ลาว มีเอกลักษณ์และตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ ภาครัฐมีนโยบายสนับสนุนและผลักดันให้ธุรกิจการท่องเที่ยวเติบโต การคมนาคมขนส่งสะดวก มีกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวหลากหลาย สอดคล้องกับความเชื่อ ความศรัทธาของประชาชนในท้องถิ่น สามารถท่องเที่ยวได้ทั้งปี มีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นเครื่องมือสื่อสารและ

* Received: 31 May 2020; Revised: 18 June 2020; Accepted: 23 June 2020

ระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพ เอื้อต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ส่วนจุดอ่อน (Weakness) เป็นเรื่องของการบำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยวที่ยังไม่ดีพอ การประชาสัมพันธ์ยังไม่ดีพอ การดูแลความปลอดภัยและความสะอาดในแหล่งท่องเที่ยวไม่มีประสิทธิภาพ การจัดช่วงเวลาในการท่องเที่ยวไม่แน่นอน สมรรถนะของบุคลากรด้านการท่องเที่ยวยังไม่ดีพอ ไม่สามารถสื่อสารและประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวเข้าใจข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวได้ตามความเป็นจริง

คำสำคัญ: ผลกระทบจากการท่องเที่ยว, การท่องเที่ยวเชิงพุทธ, วัฒนธรรมไทย-ลาว

Abstract

The purpose of this research was to study the analysis of the impact of the Buddhist tourism and culture of Thai-Laos and this research was the qualitative research by studying from the documents, in-depth interview and focus group. The results of the research were found that the Buddhist tourism and cultural impacts such as the economical, social, cultural impacts and tourism activities etc. while the strength is to have the sources of the Buddhist tourism and culture of Thai-Laos and to have identity and to respond for the tourists' requirements. The state sector has the policy to sustain and force the tourist business to grow. The communication is convenient and there are various activities related to the tourism along with the belief and the faith of the local people and people can travel throughout the year. There have been the sufficient systems of technology and communication as the instruments for the sufficient communication and management systems promoting the tourism industry. And the weakness is that to maintain and to take care of the sources of tourism are not good. To take care of the safety and the cleanliness in the sources of tourism is not sufficient. To manage the time for tourism is not certain. The personnel's capacity in the aspect of tourism is not good enough and they cannot communicate and publicize to make the tourists understand the data concerning the tourism in accordance with the reality.

Keywords: The impact of tourism, Buddhist tourism, culture of Thai-Laos

บทนำ

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เป็นอุตสาหกรรมที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของหลายประเทศทั่วโลก รัฐบาลของประเทศต่าง ๆ จึงให้ความสำคัญกับการสร้างกลยุทธ์ของการแข่งขันเพื่อให้ได้ส่วนแบ่งในตลาดท่องเที่ยวของโลก โดยเฉพาะประเทศที่อยู่ในกลุ่มอาเซียน ที่ต่างต้องการดึงดูดนักท่องเที่ยวจากทั่วทั้งมุมโลกให้เข้ามาเที่ยวในประเทศของตน การพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว จึงเป็นภารกิจที่ถูกกำหนดให้บูรณาการไปกับการพัฒนาประเทศในทุกมิติ โดยเฉพาะในประเทศที่มีแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาประเทศที่ชัดเจน มีทรัพยากรธรรมชาติ มีความอุดมสมบูรณ์ทางวัฒนธรรม และมีบุคลากรภาคการท่องเที่ยวมีศักยภาพด้วยแล้ว จะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะผลักดันให้ประเทศนั้น ๆ มีข้อได้เปรียบในการแข่งขันและสามารถพัฒนาการท่องเที่ยวของตนให้เติบโตได้อย่างมั่นคง (คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, 2560)

ประเทศไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญของการท่องเที่ยว ในฐานะเป็นกลไกหลักในการรักษาเสถียรภาพและขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ โดยคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติได้ ทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560-2564) เพื่อเป็นแผนหลักในการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศ เพื่อให้ก้าวไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน โดยประชาชนทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิรูป เพื่อยกระดับประเทศไทยให้เป็นประเทศที่พัฒนา มีการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพอย่างยั่งยืน สอดคล้องตามกรอบยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และแนวทางการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) การดำเนินงานที่ผ่านมา ถึงแม้ประเทศไทยจะประสบความสำเร็จในแง่ของรายได้และขีดความสามารถในการแข่งขัน แต่ก็ยังประสบปัญหาพื้นฐานอีกหลายประการ โดยเฉพาะในด้านความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จากการจัดอันดับของ World Economic Forum : WEF ประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ 116 ในด้านความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมจาก 141 ประเทศทั่วโลก (คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, 2560) อันเนื่องมาจากอุบัติเหตุ การหลอกลวง อาชญากรรม การก่อการร้ายที่เกิดกับนักท่องเที่ยวบ่อยครั้ง ดังนั้น แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560-2564) นี้ จะมุ่งแก้ปัญหาจากต้นเหตุ โดยเน้นในด้านการสร้างแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ การอนุรักษ์รักษาแหล่งท่องเที่ยวเปราะบาง การให้ประชาชนและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลนักท่องเที่ยวและดูแลด้านความปลอดภัย เพื่อเป็นการสร้างฐานที่แข็งแกร่งให้กับการเติบโตของอุตสาหกรรมในอนาคต รวมถึงการสร้างโอกาสทางการตลาดของการท่องเที่ยวไทย ให้มีความสอดคล้องกับแนวโน้มการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไปในโลก อาทิ การเติบโตของคนชั้นกลางที่เพิ่มความสามารถใน

การใช้จ่ายใช้สอยเพื่อการท่องเที่ยว การเติบโตของสายการบินต้นทุนต่ำที่ทำให้การเดินทางเป็นไปได้โดยสะดวก ด้วยค่าใช้จ่ายลดลง การเพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุที่ต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ การเพิ่มขึ้นของการใช้เทคโนโลยีในชีวิตประจำวัน เป็นโอกาสให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงนักท่องเที่ยวโดยตรงได้มากขึ้น ความต้องการท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มประสบการณ์หลายที่เพิ่มสูงขึ้นในปัจจุบัน

การท่องเที่ยวเชิงพุทธ เป็นการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมมากขึ้น ซึ่งเห็นได้จากการที่นักท่องเที่ยวจำนวนมาก นิยมเดินทางไปวัดเพื่อร่วมกิจกรรมทางศาสนา ปฏิบัติธรรม ท่องเที่ยวเชิงศาสนา (Religious tourism) หรือทัวร์เพื่อไหว้พระ ทำบุญ ทำทานในวันสำคัญ ตามคติความเชื่อที่ว่า การได้ไปสักการะสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ จะนำความเป็นสิริมงคลมาสู่ชีวิต และสร้างจิตใจผ่องใสสู่ผู้ปฏิบัติ อีกทั้งเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงอารยธรรมและวิถีชีวิตท้องถิ่น อันเป็นแหล่งรวมข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ การศึกษาศิลปกรรม สถาปัตยกรรม รวมทั้งเชื่อมโยงความเป็นมาของวัฒนธรรมกับชุมชน และการตั้งถิ่นฐานของชุมชนอีกด้วย เนื่องจากวัดเป็นศูนย์รวมทางจิตใจที่สำคัญของคนไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

จังหวัดหนองคาย เป็นจังหวัดหนึ่งทางภาคอีสานที่อยู่ติดกับเขตแดนไทย-ลาว มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยแหล่งการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและสิ่งแวดล้อม จังหวัดหนองคายยังมีแหล่งโบราณสถานทางพระพุทธศาสนา อันประกอบด้วยศาสนสถานทางพระพุทธศาสนา วัดวาอาราม เช่น พระธาตุบังพวน พระธาตุหล้าหนอง และพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมือง เป็นที่เคารพนับถือและเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวจังหวัดหนองคาย และประชาชนทั่วไปที่อาศัยอยู่สองฝั่งแม่น้ำโขง และชาวต่างประเทศ อาทิ หลวงพ่อพระใส และหลวงพ่อบุญครอง เป็นต้น (พินิจ จารุสมบัติ, 2540) ส่วนสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) เป็นประเทศหนึ่งที่มีความสำคัญกับการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นอุตสาหกรรมที่สามารถสร้างรายได้เข้าประเทศเป็นอันดับต้น ๆ จากแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาและการส่งเสริมการท่องเที่ยวแขวงเชียงขวาง (ค.ศ. 2006-2010) ได้กำหนดให้เมืองคุน ซึ่ง เป็น 1 ใน 8 เมือง เป็นแหล่งท่องเที่ยวหลักของเชียงขวาง (พรรควันชัย ประถมวงษาและ ดร.สุธิดา แจ่มใส, 2555) เนื่องจากในอดีต เป็นที่ตั้งของอาณาจักรเมืองพวน มีทุนทางสังคมที่เหมาะสมแก่การส่งเสริมสนับสนุน รวมทั้งเมืองคุนเป็นแหล่งที่ตั้งของมรดกทางด้านวัฒนธรรม และมีโบราณสถานที่มีศักยภาพสามารถนำมาจัดการด้านการท่องเที่ยว ประกอบไปด้วยชุมชนเชิงวัฒนธรรมดั้งเดิม ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ซึ่งปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เช่น กลุ่มโบราณสถานตัวเมือง ได้แก่ วัดสิมม วัดเพี้ย วัดธาตุผู้่น พระธาตุจอมเพชร พระธาตุพังพาย ไหหิน หมูบ้านไผ่ เป็นต้น ส่งผลให้เมืองคุนเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่

สำคัญในระดับต้น ๆ อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันแหล่งท่องเที่ยวเมืองคุณ ยังขาดการจัดการบริหารที่เหมาะสมและเป็นระบบ

การวิเคราะห์ผลกระทบการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของไทย-ลาวครั้งนี้ จะเป็นการให้ได้ข้อมูลเพื่อนำไปพัฒนาการท่องเที่ยวไทย-ลาวได้ ซึ่งการวิเคราะห์จุดอ่อนและข้อจำกัดที่เกิดขึ้น ที่ต้องมีการพิจารณาและแก้ไขอย่างรีบด่วน ควบคู่ไปกับการพัฒนาด้านต่าง ๆ เพื่อยกระดับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา ให้เป็นที่นิยมอย่างกว้างขวาง และจะนำมาซึ่งการเติบโตด้านเศรษฐกิจการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ที่ยั่งยืนและกระจายอย่างทั่วถึง จากประเด็นดังกล่าว ทำให้คณะผู้วิจัยเกิดความสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบของการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย-ลาว เพื่อนำผลที่ได้จากการวิจัยไปปรับใช้ในการพัฒนา และเป็นแนวทางในการบริหารจัดการในการส่งเสริมการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาไทย-ลาว ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย-ลาว
2. เพื่อวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน อุปสรรคและโอกาสของการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย-ลาว

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบปรากฏการณ์วิทยา โดยวิเคราะห์เอกสาร (Document Analysis) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการประชุมกลุ่ม (Focus Group) พื้นที่วิจัยประกอบด้วย พระธาตุที่สำคัญของประเทศไทย คือ พระธาตุหล้าหนอง และพระธาตุบังพวน พระธาตุสำคัญของประเทศลาว คือ พระธาตุหลวง พระธาตุขาม และวัดสีเมือง วัดที่สำคัญของประเทศไทย คือ วัดโพธิ์ชัย และวัดศรีชมภูองค์ตื้อ วัดที่สำคัญของประเทศไทย คือ วัดสีสะเกด และวัดองค์ตื้อ วัฒนธรรมประเพณีไทย-ลาว คือ ประเพณีสงกรานต์และประเพณีแข่งขันเรือยาว ผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทยลาว เลือกแบบเฉพาะเจาะจง จำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือแบบสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบบันทึกภาคสนาม ร่วมกับการใช้แบบบันทึกเสียง กล้องบันทึกภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก กับผู้ให้ข้อมูลรายบุคคล ร่วมกับการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม โดยการใช้บันทึกภาคสนาม มีการรักษาจริยบรรณและการพิทักษ์สิทธิของผู้ให้ข้อมูล ให้ความเคารพในสิทธิ์

ความเป็นมนุษย์ของผู้ให้ข้อมูลและผู้ที่เกี่ยวข้อง ใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า และการวิเคราะห์เนื้อหาแบบ Content Analysis โดยทำการกำหนดมโนทัศน์ (Coding process) การเริ่มให้มโนทัศน์ (Open Coding) ด้วยการแยกแยะข้อมูล ลงรหัส (Coding) เปรียบเทียบให้ความหมาย (Conceptualizing) และจัดหมวดหมู่ (Categorizing) สร้างความเชื่อมโยงระหว่างหมวดหมู่เพื่อได้แนวทางในการเสนอข้อมูล การสรุปข้อมูล สรุปจากการวิเคราะห์ผล การสัมภาษณ์เชิงลึกร่วมกับผลของการประชุมเชิงลึกร่วมกับผลของการประชุมกลุ่ม (Focus Group) เพื่อทำความเข้าใจ หาข้อสรุปของปรากฏการณ์ ผลกระทบจากการท่องเที่ยวทางพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย-ลาว และสรุปแนวทางเพื่อให้เป็นแนวทางให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้นำไปใช้ประโยชน์ต่อไป และนำเสนอผลการวิจัยในลักษณะการพรรณนาตามวัตถุประสงค์การวิจัย

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยมีดังนี้

1. ผลกระทบของการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย-ลาว ในจังหวัดหนองคาย ได้แก่

1.1 ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ พบว่า การท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย-ลาว ในจังหวัดหนองคาย เป็นเครื่องในการพัฒนาเศรษฐกิจและกระจายความเจริญสู่ภูมิภาค เพื่อยกระดับรายได้และคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยมุ่งเน้นการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนทั้งในด้านการค้า การลงทุนและการท่องเที่ยว ตามจุดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่ มีการสนับสนุนภาคการลงทุนในธุรกิจการท่องเที่ยว และเกี่ยวเนื่องกับการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษของประเทศไทยและประเทศลาว ที่เป็นประเทศเพื่อนบ้าน โดยการสร้างศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมแห่งใหม่ในส่วนภูมิภาค

1.2 ผลกระทบทางสังคม พบว่า การท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย-ลาว ในจังหวัดหนองคาย สร้างผลกระทบและปัญหาพื้นฐานทางสังคมหลายประการ โดยเฉพาะในด้านความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากมีความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ จากการเดินทางเข้ามาของนักท่องเที่ยวจำนวนมาก และปัญหาจากการบริหารจัดการอย่างไม่เป็นระบบในด้านความปลอดภัย ทำให้เกิดอุบัติเหตุ การหลอกลวง อาชญากรรม และการก่อการร้ายที่เกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยวบ่อยครั้ง จึงมีการบริหารจัดการโดยการให้ประชาชนและชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมใน

การดูแลนักท่องเที่ยวและดูแลด้านความปลอดภัย เพื่อเป็นการสร้างพื้นฐานที่แข็งแกร่งให้กับการเจริญเติบโตของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในอนาคต

1.3 ผลกระทบในด้านวัฒนธรรม พบว่า มีโครงการระดับชาติและมีโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมทุกพื้นที่ ในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในจังหวัดหนองคาย ที่มีอาณาเขตติดต่อกับแม่น้ำโขงและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ที่เป็นประเทศเพื่อนบ้าน ทำให้มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี เป็นวัฒนธรรมร่วมของไทย-ลาว ที่น่าสนใจ และสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางมาท่องเที่ยวในพื้นที่มากมาย

1.4 ผลกระทบด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว พบว่า มีการพัฒนาแผนงานส่งเสริมการท่องเที่ยวรายสาขาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา การท่องเที่ยวแบบแสวงบุญ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวทางน้ำและทางรถไฟ ที่มีรูปแบบแตกต่างกัน หลากหลายตามพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว รวมทั้งกระแสความนิยมของสังคม

2. การวิเคราะห์ศักยภาพและโอกาสการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย-ลาว (SWOT) มีดังนี้

2.1 จุดแข็ง (Strength) คือมีแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย-ลาว ในจังหวัดหนองคาย ที่เป็นเอกลักษณ์มีจำนวนมาก สามารถสนับสนุนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวจุดหมายที่นักท่องเที่ยวต้องการได้ รวมถึงการที่ภาครัฐมีนโยบายและยุทธศาสตร์การส่งเสริมสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง มีการกำหนดแผนการตลาดการท่องเที่ยวอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง (พ.ศ. 2558-2563) (กระทรวงการท่องเที่ยวและการกีฬา, 2558) และกรอบความร่วมมือระหว่างประเทศอื่น ๆ เช่น กัมพูชา ลาว เมียนมา เวียดนาม ไทย (CLMVT) เป็นตัวผลักดันให้ธุรกิจการท่องเที่ยวชายแดนเติบโต การมีเส้นทางท่องเที่ยว การคมนาคม การขนส่ง และสายการบินต้นทุนต่ำที่เชื่อมโยงถึงกัน ทำให้สะดวกต่อการเดินทาง มีกิจกรรมการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาที่หลากหลาย เข้าได้กับความเชื่อ ความศรัทธา ตลอดทั้งปี ทำให้สามารถเดินทางท่องเที่ยวได้ทุกช่วงระยะเวลา รวมถึงการมีระบบและเทคโนโลยีสารสนเทศ แอปพลิเคชัน บนเครื่องมือสื่อสารและระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพ ที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย-ลาว ในจังหวัดหนองคาย

2.2 จุดอ่อน (Weakness) เป็นเรื่องของการบำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมในจังหวัดหนองคาย ที่ยังไม่ดีพอ เนื่องจากศาสนสถานหลายแห่งต้องการบูรณปฏิสังขรณ์อีกมาก การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย-ลาว ในจังหวัดหนองคาย

ยังไม่ดีพอ ทำให้นักท่องเที่ยวไม่รู้ถึงความสำคัญของสถานที่และกิจกรรมการท่องเที่ยว การดูแลรักษาความปลอดภัยและความสะอาด ในแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม ไม่มีประสิทธิภาพ ระบบการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวและช่วงเวลายังมีความไม่แน่นอน สมรรถนะของบุคลากรด้านการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมยังไม่ดีพอ ทำให้ไม่สามารถสื่อสารและประชาสัมพันธ์ถึงข้อมูลที่เป็นแก่นแท้ของสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ได้ และการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในด้านการจัดการยังมีน้อยเกินไป ทำให้คนในชุมชนไม่เกิดจิตสำนึกร่วมกันในการพัฒนา

2.3. โอกาส (Opportunity) ของการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย-ลาว ในจังหวัดหนองคาย เกิดขึ้นจากแนวโน้มความต้องการในด้านการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม ของนักท่องเที่ยวมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น มีนักท่องเที่ยวที่มีอายุช่วงสูงวัยมีจำนวนเพิ่มขึ้น และมีความต้องการในการท่องเที่ยวตามพุทธศาสนสถานเพื่อแสวงบุญ และเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวที่มีอัตลักษณ์เพิ่มมากขึ้น มีการเดินทางภายในอนุภาคลุ่มน้ำโขงไทย-ลาวมากขึ้น รวมถึงการมีนโยบาย ยุทธศาสตร์ และโครงการจากความร่วมมือของภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชนเพิ่มขึ้น และระบบเทคโนโลยีในการท่องเที่ยวมีประสิทธิภาพมากขึ้น ทำให้กิจกรรมการเดินทางท่องเที่ยวมีความสะดวก และดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางมาเที่ยวได้มากขึ้นอีกด้วย

2.4 อุปสรรค (Threats) ของการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย-ลาว ในจังหวัดหนองคาย เกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยว มีความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติ การคมนาคมในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาบางแห่ง ยังไม่สะดวกและไม่สามารถเข้าถึง มีความขัดแย้งทางสังคม เชื้อชาติ และวิกฤตทางการเมืองในอนุภาคลุ่มแม่น้ำโขงไทย-ลาว นักท่องเที่ยวบางกลุ่มมีการปฏิบัติตัวไม่เหมาะสม มีการทำลายพุทธสถาน มีมิฉฉาชีพ นโยบายในการจัดการการท่องเที่ยวในอนุภาคลุ่มน้ำโขง บางนโยบายและแนวทางในการปฏิบัติบางอย่าง ไม่สอดคล้องและไม่เอื้อประโยชน์ต่อกัน

สรุปได้ว่า ผลกระทบจากการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย-ลาว ในจังหวัดหนองคาย พบว่า การท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจและกระจายความเจริญสู่ภูมิภาค เพื่อยกระดับรายได้และคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยมุ่งเน้นการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ ด้านสังคม พบว่า การท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมสร้างผลกระทบและก่อปัญหาขึ้นพื้นฐานทางสังคมหลายประการ โดยเฉพาะเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากมีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดความเสื่อมโทรม ผลกระทบในด้านวัฒนธรรม พบว่า มีโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม ในกลุ่มจังหวัดทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน โดยเฉพาะจังหวัดหนองคาย ที่มีเขตติดต่อกับสาธารณรัฐ

ประชาธิปไตยประชาชนลาว ทำให้มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประเพณี เป็นวัฒนธรรมรวมระหว่างสองฝั่งโขง ส่วนด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว พบว่า มีแผนพัฒนาส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวทางพุทธศาสนา การท่องเที่ยวแบบแสวงบุญ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นต้น ส่วนในด้านจุดแข็ง จุดอ่อน ในการท่องเที่ยวพุทธศาสนาและวัฒนธรรม พบว่า การท่องเที่ยวในจังหวัดหนองคายที่เป็นเอกลักษณ์มีจำนวนมาก สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวได้ และสามารถกำหนดแผนการตลาดการท่องเที่ยวในอนุภูมิภาคกลุ่มน้ำโขงได้เป็นอย่างดี ส่วนจุดอ่อน เป็นเรื่องของการทำนุบำรุงแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมยังไม่มีดีพอ เนื่องจากศาสนสถานหลายแห่งยังต้องการบูรณปฏิสังขรณ์ การประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวก็ยังไม่ดีพอ ยังต้องการปรับปรุงมาก

อภิปรายผล

จากการวิเคราะห์ผลกระทบจากการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย-ลาว ตามกรอบการวิเคราะห์ SWOT สามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

การท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย-ลาว มีจุดแข็ง (Strength) คือการมีแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย-ลาว ในจังหวัดหนองคาย ที่เป็นเอกลักษณ์จำนวนมากสามารถสนับสนุนให้เป็นที่ท่องเที่ยวตามจุดหมายที่นักท่องเที่ยวต้องการได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระราชรัตนาลงกรณ์,ดร.และคณะ ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาเชิงสำรวจและอนุรักษ์แหล่งโบราณทางพระพุทธศาสนา จังหวัดหนองคาย พบว่า

1. ประวัติความเป็นมาของแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนา ในจังหวัดหนองคาย ทั้ง 5 แห่ง ได้แก่ 1) ประวัติหลวงพ่อพระใส วัดโพธิ์ชัย จังหวัดหนองคาย 2) ประวัติพระธาตุหล้าหนอง วัดพระธาตุ จังหวัดหนองคาย 3) ประวัติพระธาตุบังพวน วัดพระธาตุบังพวน จังหวัดหนองคาย 4) ประวัติพระเจ้าองค์ตื้อ วัดศรีชมพูงค์ตื้อ จังหวัดหนองคาย 5) ประวัติพระธาตุโพนจิกเวียงงัว จังหวัดหนองคาย สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ (1) ประวัติแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาจังหวัดหนองคาย ประเภทโบราณสถาน ได้แก่ พระธาตุหล้าหนอง วัดพระธาตุ พระธาตุบังพวน วัดพระธาตุบังพวน และพระธาตุโพนจิกเวียงงัว วัดพระธาตุบุ ซึ่งมีประวัติที่มีแหล่งที่มาเดียวกัน คือ ตำนานอุรังคธาตุว่าด้วยการสร้างพระธาตุทั้ง 3 แห่งนั้น เพื่อประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งมีอายุร่วมสมัยกับพระธาตุพนม ที่มีการบูรณปฏิสังขรณ์ในหลายยุคหลายสมัย (2) ประวัติของแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนา จังหวัดหนองคาย ประเภทโบราณวัตถุ ได้แก่ หลวงพ่อพระใส วัดโพธิ์ชัย พระเจ้าองค์ตื้อ วัดศรีชมพูงค์ตื้อ รวมถึงการที่ทางภาครัฐ มีนโยบายและยุทธศาสตร์การส่งเสริมสนับสนุนการ

ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (พระราชรัตนาลงกรณ์ ดร. และคณะ, 2557) สอดคล้องกับแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560-2564) (คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, 2560) ข้อที่ 3 ว่าด้วยการเติบโตของธุรกิจท่องเที่ยวบนพื้นฐานความเป็นไทย โดยเน้นการพัฒนาสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยว และแหล่งท่องเที่ยว ให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์และวิถีไทย เสริมสร้างความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวและประชาชนถึงอัตลักษณ์ความเป็นไทย และเสริมสร้างความภาคภูมิใจในความเป็นไทยและการเป็นเจ้าของบ้านที่ดีสำหรับประชาชนทุกระดับ และมีการกำหนดแผนการตลาดไปในทิศทางเดียวกันกับแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวอาเซียน (พ.ศ. 2559-2568) (คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, 2560) ที่มุ่งเน้นการผลักดันการบูรณาการของอาเซียนในทุกมิติ อย่างสมบูรณ์ โดยมุ่งพัฒนาตลาด มาตรฐานคุณภาพ ทรัพยากรมนุษย์ ความเชื่อต่อการลงทุนและการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมระหว่างประเทศ เช่น CLMVT (กัมพูชา ลาว เมียนมา เวียดนาม ไทย) เป็นตัวผลักดันให้ธุรกิจการท่องเที่ยวชายแดนเติบโต การมีเส้นทางท่องเที่ยว การคมนาคม การขนส่ง และสายการบินต้นทุนต่ำที่เชื่อมโยงถึงกัน ทำให้สะดวกต่อการเดินทาง การมีกิจกรรมการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาที่หลากหลาย เข้ากับความเชื่อ ความศรัทธา ตลอดทั้งปี ทำให้สามารถเดินทางท่องเที่ยวได้ทุกช่วงระยะเวลา สอดคล้องกับการวิจัยของสุพจน์ ทองเนื้อขาว (สุพจน์ ทองเนื้อขาว, 2541) ได้ศึกษาถึงความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุขามแก่น ตำบลบ้านขาม อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น พบว่า รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาที่เกี่ยวกับความเชื่อ ความศรัทธา ประเพณี พิธีกรรมประจำปี ประเพณีพิธีกรรมส่วนบุคคลและประเพณีพิธีกรรมส่วนรวม ซึ่งประเพณีทั้ง 3 นี้ เป็นความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เกี่ยวกับความเชื่อพื้นบ้าน ซึ่งเป็นลัทธิพราหมณ์และฮินดู 12 (จารีต 12) เป็นสำคัญ ที่สามารถเดินทางมาร่วมงานและท่องเที่ยวได้ตลอดทั้งปี รวมถึงมีระบบและเทคโนโลยีสารสนเทศ แอปพลิเคชัน บนเครื่องมือสื่อสารและระบบจัดการที่มีประสิทธิภาพ ที่เอื้อต่อการท่องเที่ยว ทำให้การท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของไทย-ลาว มีจุดแข็งที่จะสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ สอดคล้องกับแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560-2564) (คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, 2560) ยุทธศาสตร์ที่ 4 การสร้างความสมดุลให้กับการท่องเที่ยวไทย ผ่านการตลาดเฉพาะกลุ่ม การส่งเสริมวิถีไทยและการสร้างความเชื่อมั่นของนักท่องเที่ยว ว่าด้วยเรื่องการส่งเสริมความร่วมมือกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและการใช้เทคโนโลยีในการทำตลาด ด้วยการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาคส่วนในการทำการตลาด ได้แก่ การร่วมมือกับชุมชนในการสร้างสรรค์สินค้า และบริการทางการท่องเที่ยว ให้สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนและสอดคล้องกับแบรนด์ของจังหวัด การส่งเสริมการตลาดร่วมกันระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน และส่งเสริมการใช้เทคโนโลยี

สนับสนุนการตลาด เช่น การสนับสนุนการพัฒนาและต่อยอดแอปพลิเคชัน ที่ส่งเสริมการทำการตลาด เพิ่มประสิทธิภาพหน่วยงานที่รับผิดชอบการตลาดดิจิทัล ทั้งในด้านการดูแลบริหาร และวิเคราะห์สถิติ ข้อมูลออนไลน์เกี่ยวกับการท่องเที่ยว แต่มีจุดอ่อน (Weakness) เรื่องของการบำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยวทางพุทธศาสนาและวัฒนธรรมในจังหวัดหนองคาย ที่ยังไม่ดีพอ เนื่องจากศาสนสถานหลายแห่งต้องการการบูรณปฏิสังขรณ์อีกมาก ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับ World Economic Forum : WEF ที่จัดแหล่งท่องเที่ยวของประเทศไทย ให้อยู่ในอันดับที่ 116 ในด้านความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมจาก 141 ประเทศทั่วโลก อันเนื่องมาจากอุบัติเหตุ การหลอกลวง อาชญากรรม การก่อการร้ายที่เกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยวบ่อยครั้ง อีกทั้งการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย-ลาว ในจังหวัดหนองคาย ยังมีไม่มาก ทำให้นักท่องเที่ยวไม่รู้ถึงความสำคัญของสถานที่และกิจกรรมการท่องเที่ยว การดูแลรักษาความปลอดภัยและความสะอาดในแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม ไม่มีประสิทธิภาพ ระบบการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวและช่วงเวลายังมีความไม่แน่นอน สมรรถนะของบุคลากรด้านการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมยังไม่ดีพอ ทำให้ไม่สามารถสื่อสารและประชาสัมพันธ์ถึงข้อมูลที่เป็นแก่นแท้ของสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ได้ และการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในด้านการจัดการยังมีน้อย ทำให้คนในชุมชนไม่เกิดจิตสำนึกร่วมกันในการพัฒนา

โอกาส (Opportunities) ของการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย-ลาว จังหวัดหนองคาย เกิดขึ้นจากแนวโน้มความต้องการด้านการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ทางพุทธศาสนาและวัฒนธรรม ของนักท่องเที่ยวมีจำนวนเพิ่มขึ้น สอดคล้องกับแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560- 2564) (คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, 2560) ว่าด้วยการเพิ่มขึ้นของนักท่องเที่ยว มุ่งเน้นประสบการณ์และให้ความสำคัญกับความรู้เชิงลึก ของแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ (Experienced travelers with more sophisticated expectations) ปัจจุบันนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการแสวงหาประสบการณ์ที่มากกว่าการท่องเที่ยวรูปแบบเดิม ๆ ทั่วไป โดยการสัมผัสวิถีชีวิตผู้คนและประเพณีท้องถิ่นอย่างแท้จริง มากกว่าการเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว ซึ่งเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่กำลังได้รับความนิยมเป็นอย่างสูงในปัจจุบัน แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่ ๆ และการจัดสรรแพ็คเกจการท่องเที่ยวที่สามารถให้ประสบการณ์การท่องเที่ยว ที่สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ โดยการร่วมมือกับชุมชนท้องถิ่น อีกทั้งมีนักท่องเที่ยวที่มีอายุช่วงสูงวัยมีเพิ่มขึ้น และมีความต้องการในการท่องเที่ยวตามพุทธศาสนสถาน เพื่อแสวงบุญและเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยว ที่มีอัตลักษณ์เพิ่มมากขึ้น มีการเดินทางภายในอนุภาคลุ่มแม่น้ำโขงไทย-ลาว มากขึ้น รวมถึงการมีนโยบาย ยุทธศาสตร์และโครงการจากความ

ร่วมมือของภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชนมากขึ้น และระบบเทคโนโลยีในการท่องเที่ยวมีประสิทธิภาพมากขึ้น ทำให้กิจกรรมการเดินทางท่องเที่ยว มีความสะดวกและดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางมาท่องเที่ยวได้มากขึ้นอีกด้วย สอดคล้องกับงานวิจัยของนุชนาฏ เชียงชัย (นุชนาฏ เชียงชัย, 2558) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับการใช้อัตลักษณ์เพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดลำปาง พบว่า เหตุผลที่นักท่องเที่ยวนิยมเลือกท่องเที่ยวในจังหวัดลำปางมากที่สุด คือสถานที่ท่องเที่ยวมีความโดดเด่น มีเอกลักษณ์เฉพาะ อาทิ การนมัสการวัดพระธาตุลำปางหลวง เดินเล่น ถนนคนเดินกาดกองต้า ตลาดจีนโบราณ และสถานที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีอัตลักษณ์เฉพาะตัว

อุปสรรค (Treats) ของการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย-ลาว ในจังหวัดหนองคาย เกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวมีความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติ การคมนาคมในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาบางแห่งยังไม่สะดวก และไม่สามารถเข้าถึงได้ มีความขัดแย้งทางสังคม เชื้อชาติ และวิกฤตทางการเมืองในอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขงไทย-ลาว นักท่องเที่ยวบางกลุ่มมีการปฏิบัติตัวไม่เหมาะสม มีการทำลายศาสนสถาน มีมิชชันนารี นโยบายในการจัดการการท่องเที่ยวในอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง บางนโยบายและแนวทางในการปฏิบัติบางอย่างไม่สอดคล้องและไม่เอื้อประโยชน์ต่อกัน

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

จากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก ตามกรอบของ SWOT ของการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย-ลาว ในจังหวัดหนองคาย พบว่า มีจุดอ่อนที่จะต้องพัฒนาในเรื่องกิจกรรมการท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก ความสามารถในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวและที่พัก และการจัดการขยะมูลฝอย ดังนั้น จังหวัดหนองคายควรพัฒนาและปรับปรุงเรื่องดังกล่าวให้ดีขึ้น อาทิ จัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ควรจัดให้ต่อเนื่องและประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึง ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกควรพัฒนาถนน เส้นทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวให้สะดวกต่อการเดินทาง และในด้านที่พักควรจัดทำทะเบียนหรือเว็บไซต์ที่พักในจังหวัดหนองคาย ที่มีความปลอดภัย สะอาดและมาตรฐาน เป็นข้อมูลให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบ รวมถึงการบริหารจัดการกำจัดขยะมูลฝอยให้ดียิ่งขึ้น และควรสร้างเครือข่ายความร่วมมือการพัฒนาการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย-ลาว ในจังหวัดหนองคาย ระหว่างรัฐ ชุมชน และเอกชนทั้งสองประเภท

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการท่องเที่ยวและการกีฬา. (2558). *ยุทธศาสตร์ท่องเที่ยวไทย พ.ศ. 2558-2560*. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงการท่องเที่ยวและการกีฬา.
- คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ. (2560). *แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2560-2564*. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและการกีฬา.
- นุชนาฏ เชียงชัย. (2558). การใช้อัตลักษณ์เพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดลำปาง. *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พรศวันชัย ประถมวงษาและ ดร.สุธิดา แจ่มใส. (2555). บทบาทขององค์กรหน่วยงานตามยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวประเภทเมืองเก่า เทศบาลเมืองคูณ แขวงเชียงขวาง สปป.ลาว. *วารสารสมาคมนักวิจัย*. ปีที่ 17(1), 20.
- พระราชรัตนาลงกรณ์,ดร.และคณะ. (2557). ศึกษาเชิงสำรวจและอนุรักษ์แหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาจังหวัดหนองคาย. *สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์นาคินทร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พินิจ จารุสมบัติ. (2540). *หนองคาย*. กรุงเทพมหานคร : บริษัทมังกรการพิมพ์.
- สุพจน์ ทองเนื้อขาว. (2541). ความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุขามแก่น ตำบลบ้านขาม อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น. *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.